

Maria van Rijsewijk

De echo van het water

Alleen verder na het verlies van mijn gezin

DROOM VAN VLINDERS

In 1980 kwamen mijn man Theo en ons zoontje Mark van acht jaar om het leven door een ongeluk.

In 2007 overleed mijn zoon Michiel, tweelingbroer van Mark, door zelfdoding.

In de nacht van 4 januari 2019, de dag van mijn verjaardag, had ik deze prachtige droom: in een eenvoudig gebouw met witte muren liep ik rond. Er waren twee kamers met grote ramen die uitkeken op een tuin die een winterse aanblik bood. Er was weinig wat mij afleiding bood in de kamer waar ik me bevond en waar ik naar buiten stond te kijken. Plotse-ling viel mijn oog op twee kleurrijke identieke vlinders. Ik hield mijn adem in en staarde naar buiten, ze bleven rustig zitten om zich te laten bewonderen. Ik kon alle details waarnemen, ze zaten voor het raam. Wat mij nog het meest verbaasde was, hoe het mogelijk was dat twee prachtige vlinders midden in de winter in al hun pracht en praal zaten te schitteren.

Even later liep ik naar de andere kamer en keek dromerig naar buiten. Ook hier zat een vlinder, de vleugels gespreid, groot, met intens mooie kleuren.

In de droom was ik mij ervan bewust dat het 4 januari was. Even later werd ik wakker. Ik besepte dat dit een cadeautje voor mijn verjaardag was van mijn lieve man en kinderen.

MARK en THEO

ZONDAG 5 OKTOBER 1980

Theo had een paar dagen voor zijn overlijden deze tekst in zijn agenda geschreven: ‘Wie tot het besluit komt dat de mens slechts één zekerheid heeft, namelijk dat hij zal sterven, verwerpt alle andere zekerheden. Ook al diegenen, die de maatschappelijke orde in evenwicht houden.’

Hij vermeldde erbij dat dit een tekst was uit *Puin, korzelig proza* (1970) van J. Weverbergh.

Op het bureau van Theo stond een groen, stenen uiltje, de kinderen mochten het wel eens vasthouden van hun papa. Op Marks laatste schooldag, tijdens de tekenles, had hij een wit vel papier voor zich. Midden op het vel tekende hij een uil. Over de uil heen tekende hij een zwart kruis.

5 oktober was een gewone zondag, het was prachtig weer met een laagstaande zon. We namen de tijd om samen te ontbijten, de gesprekken kabbelden rustig voort en wat was ik zoals altijd trots op onze prachtige zootjes, temperament-

vol, ondeugend en altijd vrolijk. Hun lach en ogen waren stralende blikvangers. Wat waren ze me lief.

Maar ondanks dit huiselijke tafereel was ik met een onbehaaglijk gevoel opgestaan, ik probeerde het te negeren, maar het bleef zich opdringen, ook al leek er geen enkele reden voor te zijn.

Tijdens het koffiedrinken met vrienden kroop Mark bij mij op schoot, sloeg zijn armpjes om me heen en nestelde zijn warme lijfje tegen me aan. Ik genoot ervan. Ondanks het bezoek liet ik het toe omdat ik merkte dat hij er behoefte aan had. Zo vaak deed hij dat niet.

Achteraf heb ik begrepen dat hij afscheid van mij nam.

Het prachtige weer nodigde uit om een fietstocht te maken met zijn viertjes. Ik had echter geen zin om mee te gaan en Michiel besloot om bij mij te blijven. Theo en Mark gingen dus samen: Mark op zijn rode fietsje zonder licht, wat ook niet nodig was, want ze zouden voor het donker weer thuis zijn.

Bij de buitendeur kusten we elkaar. Even hield ik Theo tegen en zei hem: 'Er is iets. Ik voel mij zo naar, ik weet niet wat het is.' Hij probeerde mij gerust te stellen, wat maar gedeeltelijk lukte. Ik zwaaide ze uit en keek ze nog lang na.

Met het pontje maakten ze de oversteek van Zwijndrecht, onze woonplaats, naar Dordrecht.

Theo en Mark waren op tijd bij de aanlegsteiger van het pontje in Dordrecht dat hen weer terug zou brengen naar

Zwijndrecht, vanwaar ze verder naar huis konden fietsen. Maar halverwege de terugtocht over het water werd de rust ruw verstoord: het pontje kwam in aanvaring met een tanker. In een paar minuten vonden zeven mensen de dood.

WACHTEN

Ik was onwetend van deze noodlottige aanvaring en kookte een heerlijke maaltijd voor ons allen. Maar ze waren laat. Ik ergerde me en voelde mij boos worden. 'Onverantwoordelijk van Theo om met Mark in het donker te fietsen zonder licht.' Het eten stond te verpieteren en ik besloot om alvast met Michiel te gaan eten. Ik had gegrilde kip klaargemaakt en Michiel wilde daar nog wel wat van. Ik maakte hem duidelijk, dat papa en Mark straks ook nog wel wat wilden. Ze zouden vast trek hebben na zo'n lange fietstocht.

Een vage onrust nam bezit van mij, want waar bleven ze nu? Maar ach, wat kan er nu gebeuren op zo'n fietstochtje? Theo zou zeker goed op Mark letten. Ik bracht Michiel naar bed.

De tijd tikte door en de zon verdween achter de wolken. Spanning nam bezit van mij omdat ze er nog niet waren. Ik voelde mijn hart tekeergaan. Het was intussen acht uur, ik besloot niet naar het journaal te kijken want mijn oren waren gespitst op elk geluid. Ik wilde ze horen aankomen.

Het journaal op de televisie liet, zo is later gebleken, alle details zien van het ongeluk met het pontje, maar ik wist het niet.

Ik kon alleen maar wachten ... wachten.

Ik twijfelde lang of ik de politie zou bellen, want ik was ervan overtuigd dat er op een fietstochtje niets kon gebeuren. Maar om negen uur besloot ik toch te bellen. Ik vertelde dat mijn man en zoontje niet thuis waren gekomen, waarbij ik ook aangaf hoe laat ze het pontje terug zouden nemen. Ze reageerden nogal laconiek: 'We zullen het noteren!'

Ik voelde mij daardoor belachelijk en dat versterkte mijn gevoel dat er echt niets gebeurd kon zijn.

Toch verwachtte ik dat de politie alsnog zou reageren als ze iets wisten.

Intussen had ik mijn zus Trees gebeld en haar over mijn onrust verteld. Ze wilde meteen komen, maar dat hield ik af.

Waarom reageerde ik zo? Op dat moment was ik nog vol vertrouwen, dat ze terug zouden komen. Het wilde er bij mij niet in dat er iets ernstigs gebeurd kon zijn. Ik wilde niet dat mijn zus voor niets zou komen. De reactie van de politie voedde dat nog eens.

Het duurde lang. De minuten kropen martelend traag voorbij. Elke minuut leek uren te duren. Langzaam drong het tot me door dat er tóch iets ergs gebeurd moest zijn. Even kwam de gedachte in mij op dat ze misschien wel dood waren.

Het was een onwerkelijke gedachte, maar ze nam steeds meer bezit van mij. Door dat wachten en weten bevroor ik vanbinnen. Misschien wilde ik het niet weten, want zolang ik het niet wist kon ik ze nog levend houden.

Met angstige voorgevoelens belde ik om twaalf uur middernacht de politie weer. Hij vroeg of ik naar de televisie had gekeken. Ik zei: 'Als er iets op tv komt zijn ze dood.' Ik voelde geen enkele emotie, ik was lichamelijk aanwezig, maar mijn gevoel was uitgeschakeld.

Ik wilde weten of ze gevonden waren. Hij kon mij dat niet vertellen, hiervoor moest ik de politie te water bellen, zei hij. Ik noteerde het nummer en belde als een robot. 'Nee,' was het antwoord, 'ze zijn nog niet gevonden.' Ik liet na die voor mij toch zo verontrustende mededeling geen traan, het was alsof ik toeschouwer werd van iets wat niet van mij was. Ik was totaal verlamd.

De hele avond wachten heeft later traumatische gevolgen gehad. Als dierbaren te laat kwamen voor een afspraak kon ik volledig in paniek raken.

De politie was op alle fronten te kort geschoten, zo werd mij later wel duidelijk. Na een jaar vroeg ik daarom om een gesprek met iemand van de politie. Waarom hadden ze mij na mijn eerste telefoontje niet serieus genomen? Ze hadden meteen begrepen dat mijn geliefden op het bewuste pontje hadden gezeten. Maar wat bleek ... de media vroegen veel aandacht van hen en ze durfden het mij eenvoudig niet te vertellen. Hoe verkeerd was dat.

Er is ook nog een punt van beroepsdeformatie geweest. Mijn buurvrouw Annemiek is later de spullen van Theo

en Mark gaan halen op het politiebureau. Ze kreeg ze aangereikt met de woorden: 'Hier is de troep.'

Ik kon toen ik een jaar later hier verklaringen voor kwam vragen mijn verhaal goed doen. De politieman gaf aan dat het voor het eerst gebeurde, dat een nabestaande haar ervaringen vertelde over het functioneren van de politie. Ik bood hem aan om mijn ervaringen met het politieteam te delen, zodat collega's er lering uit konden trekken. Helaas heb ik niets meer van hen gehoord.

Trees was onderweg naar mij terwijl ik zat te wachten. Michiel sliep, ik was niet in staat om hem wakker te maken, wilde dat ook niet. Ik gunde hem nog een paar uur zijn vader en broer. Vroeg in de ochtend kwam Michiel naar me toe en zei: 'Mark ligt niet in bed.' Hoe kon ik hem vertellen dat zijn vader en broertje dood waren? Maar ik nam hem in mijn armen en vertelde het. Ik voelde zijn lijfje krimpen. Nooit geweten dat je dat kon voelen. Het raakte mij tot in het diepst van mijn ziel om zo de pijn van mijn kind te voelen. Maar ik vond geen woorden om het zachter te maken, al was de realiteit veel te hard voor een kind van acht jaar.

EERSTE DAG VAN EEN ANDER LEVEN

De eerste dag van een totaal ander leven begon voor ons beiden. Hoe we dat moesten doen wisten we geen van beiden.

Vroeg in de ochtend werd ik gebeld dat de lichamen

SCHOOL

Op school wisten ze niet goed hoe ze met Michiel om moesten gaan. Daar dachten ze dat het na een jaar wel over moest zijn. Ik gaf de school een boekje over rouwen van kinderen bij echtscheiding en verlies. Ze waren onder de indruk van wat ze lazen en toonden meer begrip voor Michiel. Maar toch werd hij vaak gestraft omdat kinderen over zijn agressiviteit klaagden, dan zat hij met de pauze binnen. Ik vond het tijd om in te grijpen.

Ik sprak met de schoolleiding af dat hij de ruimte moest krijgen om het zelf uit te vechten, zolang het bij schoppen en slaan bleef. Ze moesten maar even een oogje dichtknipen. Gelukkig stonden ze na een vergadering achter mijn voorstel en was het probleem binnen enkele weken opgelost.

Met Vaderdag maakte Michiel op school een versje voor Theo:

Lieve Vader,

Ik weet dat het vandaag weer Vaderdag is.

Ook al ben je er niet, toch denk ik aan jou.

Wij missen je deze dag heel erg en toch, en toch! hebben we ook wel een beetje plezier.

We denken aan de fijne dingen, die er allemaal geweest zijn.

We hebben het hier best goed, en op school gaat het natuurlijk ook goed.

We kopen twee roze rozen, die zetten we voor jou en Mark in een vaas. Nu ben ik klaar, ik zeg nu: dag dan maar.

Je zoon Michiel

SAMEN EN TOCH ALLEEN

In deze rouwperiode ging ik een paar keer naar het gastenhuis Kasteel Slangenburg in Doetinchem. Vlakbij ligt het benedictijnenklooster. Hier kwam ik in contact met de monnik Dominique. Een wijze man met humor en een warm hart. Ik heb vele gesprekken met hem mogen voeren over mijn verlies en leven.

Ook ontstond na mijn verblijf in het klooster een briefwisseling met hem. Hij schreef me onder meer:

Het is noodzakelijk dat dingen van Theo opgeruimd worden. Het leven gaat voor jou verder: die voorwerpen hebben voor Theo, daar waar hij nu is, geen waarde meer. Voor hem zijn er nu andere, blijvende waarden. Daarvan noem ik de liefde als eerste, daarin vind jij Theo terug op blijvende wijze. Jouw pijn zal op den duur verzachten, maar de werkelijkheid van jouw en zijn liefde blijft, al zal dat in grote stilte gebeuren. Hij is op een plek waar onze zintuigen hem niet meer kunnen ervaren. Dat is de pijn.

Mijn leven kabbelde voort en met vallen en opstaan leerde ik langzaam weer wat te genieten. Maar tegelijkertijd voelde ik

mij schuldig. Schuldgevoel is mij met de paplepel ingegoten en dat liep nu als een schaduw met mij mee. Het was een trouwe kameraad, dat schuldgevoel: een die ik liever kwijt dan rijk was.

Seksueel zat ik met mezelf in de knoop. Theo was dood en toch vroeg mijn lichaam om bevrediging. Er zat niets anders op dan mezelf te bevredigen. Daarna voelde ik mij ellendig en dieptreurig.

Uiteindelijk raapte ik alle moed bij elkaar en sprak er met mijn dierbare vriendin Will over. Dat luchtte enorm op. Langzaam kon ik accepteren dat het mocht. Will leerde ik kennen door de vriendschap die tussen onze mannen had bestaan. Nu is zij mijn meest dierbare vriendin.

Wij probeerden wat van het leven te maken, Michiel en ik. We waren samen en toch alleen. Later las ik van Michiel een schrijven dat hij goede herinneringen had aan zijn jeugd. Wat maakte me dat blij.

De schipper van de veerboot die door een moment van onoplettendheid het ongeluk had veroorzaakt kende ik goed. Het enige wat ik voor hem voelde was mededogen. Hij was voor het leven getekend door wat er gebeurd was.

Er werd wel eens gezegd: 'Waarom moest dit jou overkomen?' Zou ik hier ooit een antwoord op krijgen? Nee.

Natuurlijk kon ik hier van alles bij bedenken. Maar het echt weten, dat was wat anders.

Was het voorbestemd? Zou kunnen.

Ik accepteer dat het leven zijn geheimen heeft die we niet altijd kunnen doorgronden.

BOEFJES

Michiel en Mark groeiden op tot ondernemende peuters, hun vrolijke lach klonk door het huis. Samen konden ze het uitstekend vinden, ze hadden geen woorden nodig om elkaar te begrijpen. Blonde krulletjes omhulden hun lieve en ondeugende snoetjes. Het waren tevreden kinderen, die geen angst kenden en met een rijke fantasie gezegend waren.

Avontuur zat Michiel en Mark in het bloed, ze stoorden zich aan niets of niemand en vormden samen een hecht team. Als tweejarigen mochten ze twee ochtenden naar de peuterspeelzaal. Wat bracht ik ze met plezier weg: heerlijk even tijd voor mezelf. Maar hun verblijf bleek niet zonder risico. Michiel en Mark hadden de drang in zich om samen op pad te gaan, gewoon weg te lopen dus. Daar werd goed op gelet, tot er een invalster was en de boefjes meteen hun kans roken om ervandoor te gaan. Dat hoorde ik pas toen ik na een heerlijke vrije ochtend naar de opvang reed om de tweeling op te halen. Normaal werd ik vriendelijk begroet door andere ouders maar nu viel er een onbehaaglijke stilte. Mijn voelhorens stonden op scherp en vertelden mij dat er iets ergs met Michiel en Mark was gebeurd. Angst sloeg me om het hart. De groep week uiteen toen de juf aan kwam lopen en direct werd het me duidelijk: Zij wisten iets wat ik niet wist. Michiel en Mark waren zoek! Tijdens de ochtend moesten ze tegelijk naar de wc en daar waren ze niet van teruggekeerd. Paniek nam bezit van mij en ik barstte in tranen uit. Voor mijn ogen verschenen de meest verschrikkelijke beelden. Als

ze naar huis zouden gaan moesten ze de drukke verkeersweg van Malden naar Nijmegen oversteken en ze hadden geen benul van gevaar. De politie was gebeld en er was een zoektocht gestart, zo hoorde ik. Maar dat was al een half uur geleden gebeurd.

Gelukkig kwam vrij snel het verlossende telefoontje van de politie. Ze waren inderdaad de drukke verkeersweg aan het oversteken geweest toen een vrouw zich over hen ontfermde en ze naar het politiebureau bracht. Allerlei emoties gingen er door mij heen: blijheid, opluchting, boosheid en onmacht. Maar vooral toch dankbaarheid dat ik ze heelhuids in mijn armen kon sluiten. Mark hield aan dit avontuur een longontsteking over. Later zou wel duidelijk worden dat ze die drang naar avontuur zouden behouden.

Michiel en Mark sliepen altijd gezellig samen op een kamer op de tweede verdieping. Ieder had een eigen bed, maar als ik 's avonds ging kijken lagen ze prinsheerlijk samen in één bed te slapen. Het was vertederend om ze samen zo ontspannen te zien. De een had zijn duim in de mond, de ander sabbelde op twee vingers.

Hun kamer was aan een opknapbeurt toe, en zo'n ochtend waarbij ze op de peuterspeelzaal waren bood mij de mogelijkheid om dat soort klusjes te doen. Met een pot verf ging ik aan de slag, maar voor ik klaar was moest ik ze alweer ophalen. De verfpot sloot ik goed af en zette deze in hun kamer boven op een kast, zodat ze er niet bij konden met hun grijpgrage handjes. Ik haalde ze op en voor hun middag-

slaapje legde ik ze in hun bedjes en stopte ze nog even lekker toe. Meestal vielen ze meteen in slaap.

Ik besloot om even op de bank te gaan liggen en mijn ogen te sluiten. Even rust. Plotseling schrok ik van een geluid op de trap. Er stuiterde iets van de trap naar beneden ... boem ... boem ... boem ... O jee vast eentje van de trap gevallen. Ik vloog naar boven, remde af voor het tweede deel van de trap en bleef als versteend staan. Boven aan de trap stonden Michiel en Mark met een guitig en voldaan gezichtje naar hun project kijken. Bij mij viel het niet in goede aarde: kleertjes lagen uitgespreid over de traptreden, besmeurd met een mij te bekende kleur verf! Hemeltjelijef, hoe hadden ze dit klaargespeeld! Hoe hadden ze die verf weten te bereiken? Gelukkig waren ze zelf verfvrij gebleven. Er zat niets anders op dan de boel weer schoon te maken.

Toen kwam er een dag dat ik een besluit nam om te ieder een eigen kamer te geven. Het was een heerlijke zomeravond, de kinderen lagen in hun bedje, Theo lag licht snurkend op de bank en ik stond op het punt nog wat in de tuin te doen, toen de bel ging. Mijn buurvrouw stond aan de deur: Michiel en Mark waren in pyjama met hun loopfietsjes op straat. Theo en ik hadden niets gemerkt, ze waren ons weer eens te slim af geweest. Maar die avond bracht nog een verrassing.

Na mijn werk in de tuin, wilde ik onder de douche gaan. Terwijl ik me uitkleedde vingen mijn oren een vertrouwd geluid op. Een uitbundig gelach uit hun keeltjes kwam van

boven, waar het op dit tijdstip van de avond stil hoorde te zijn. Wat nu weer! Met weerezin dwong ik mezelf om naar boven te gaan, opende voorzichtig de deur van hun kamer. Sprakeloos staarde ik naar het schouwspel dat zich voor mij ontvouwde. De kamer was besmeurd met een bruinige substantie. Er was geen verfpot voor hen voorhanden geweest, maar via hun poepgaatje waren ze in staat om zelf wat te produceren. Het smeerde goed en gemakkelijk uit en ze waren grondig te werk gegaan. Hun bruine toetjes met hun helderblauwe kijkers keken mij onschuldig aan. Ze waren zich van geen kwaad bewust.

Het liefst had ik de tuinslang met een fikse straal op ze losgelaten en ze schoon aan de haak opgehangen aan de waslijn om ze een paar dagen te laten drogen, zodat ze even geen kattenkwaad konden uithalen. Maar de realiteit was dat ik een diepe zucht slaakte en aan het werk ging om de boel op te ruimen. Het feest van samen slapen was daarmee afgelopen. Ze kregen ieder een eigen slaapkamer. Ze waren toen twee en een half jaar oud.

TROTSE VADER

Theo bleef altijd stoïcijns bij de ondeugden van Michiel en Mark. Zo waren we een dagje bij de ouders van Theo in Stramproy en Theo zou de kinderen in de gaten houden. De oude boerderij was een paradijs voor de tweeling, mooier dan alle speelgoed bij elkaar. Af en toe ging Theo kijken wat ze aan het doen waren en op een gegeven moment werd zijn blik getroffen door twee figuurtjes die balancerend op de nok

RODE SJAAL

Michiel je had het koud
Ik gaf je mijn rode sjaal
Je droeg hem vaak
Hij was warm
Hij stond je goed

Je droeg hem op 13 februari
Waarom?
Het was koud
Je was zo alleen
Maar je had mijn sjaal om
Ik was dicht bij je
Maar toch onbereikbaar voor jou

14 februari kreeg ik de sjaal terug
Er zaten bloedvlekken op
Jouw bloed
Ik waste de sjaal
De bloedvlekken bleven zichtbaar
Een dierbare tastbare herinnering
Aan jouw dood

NATUURCAMPING

Mijn broer Cees had een natuurcamping en ik had zin om een paar dagen bij hem op de camping door te brengen. Ik hoopte dat er nog een trekkershut vrij zou zijn, maar

helaas. Het verlangen om naar zijn camping te gaan was echter groot, er zat niets anders op dan het tentje van Michiel mee te nemen. Samen met Lieke, de dochter van Cees, zette ik de tent op. In gedachten zei ik: 'Michiel, je had niet gedacht dat je moeder nog zou gaan kamperen, he? Ze kan verdrietig zijn, maar ze heeft nog steeds het lef om nieuwe dingen aan te gaan.'

Daar stond mijn tentje uitdagend te pronken. 's Avonds kroop ik erin en nestelde mij behaaglijk in mijn slaapzak. Ik werd omhuld door iets ongrijpbaars waar ik geen woorden aan kon geven. Ik liet mij meedobberen op de golven van dit gevoel. Het was goed. Na een paar dagen kamperen had ik de smaak te pakken. Na een keer proefdraaien met Will besloot ik een eigen tentje te kopen. Eentje die ik alleen op kon zetten.

Zo stond ik op een gegeven moment voor het eerst alleen op een camping in Beuningen. Ik zat voor mijn tent te genieten van de avondzon en een glaasje wijn, toen er een jong stelletje langskwam. Ze spraken mij aan en vertelden hoe geweldig ze het vonden dat ik op mijn leeftijd nog steeds in een klein tentje kampeerde! Ik genoot intens van deze opmerking. Ze moesten eens weten!

TANDVLEES

Er waren ook lichamelijke veranderingen. Ik was al jaren onder behandeling bij een parodontoloog. Vlak voor duidelijk werd dat ik Lyme had, kreeg ik namelijk ernstige tandvlesbloedingen en was ik doorverwezen door mijn tandarts.